

lle cose (505-512). Potrebno je istaknuti kako su trojezično naslovljena kazala popisana vrlo jasno na način da se svaka predmetnica označava rimskim brojem koji se odnosi na protokol u kojem se dokument nalazi, dok arapski brojevi označavaju sam broj dokumenta. Na samom kraju knjige nalaze se i *Prilozi* (513-517). Riječ je o pet faksimila iz promatrane građe, a riječ je o ovitku prvog protokola, zatim njegove završne folije, ovitka drugog protokola, početka njegovog početnog folija te, naposljetku, faksimila bilježničkog žiga Antonija Calogere. Navedeni prilozi čitatelju zornu prikazuju djelić promatrane građe, a sam bilježnički znak predstavlja i svojevrsnu rijetkost jer su se slični primjeri u današnje vrijeme laminacije kojom se čuva građa, vrlo često izgubili.

Izvrсна i vrijedna edicija Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium*, donosi nam ovom prilikom izdanje iz fondova dokumenata koji se čuvaju u Državnom arhivu u Zadru, a koji uz *Archivio di Stato di Venezia* sadrži najveću zbirku dokumenata za istočnojadranski prostor od srednjovjekovnog do modernog razdoblja, a koji predstavljaju nepregledan izvor podataka za proučavanje raznih aspekata povijesti istočnojadranskog prostora. Izdanje pod naslovom *Acta notarii Iadrensis Antonii Calogera (1768.-1770)* kao prvi dio podserije *Fontes spectantes historiam Adriatici orientalis priscae aetatis recentioris*, odnosno *Gradivo za povijest istočnoga Jadrana u ranom novom vijeku*, opsežan je i vrlo vrijedan proučavanju povijesti Zadra u 18. stoljeću. Priređivači ovog vrlo vrijednog izdanja su ovim putem izvršili vrlo opsežno istraživanje s ciljem povećanja interesa istraživača koji nažalost, za razdoblje 18. st., do sada nisu pokazivali dovoljan interes. Upravo ovakvom detaljnom knjigom, opremljenom isto tako preciznim i vrlo preglednim znanstvenim aparatom, Lovorka Čoralić, Filip Novosel, Juraj Balić i Maja Katušić su zaista ispunili sve preduvjete kako bi se zanemarenost ovog razdoblja najprije prevladala, a posljedično i urodila većim interesom znanstvene znanosti.

Goran Budeč

Likovni leksikon, gl. ur. Josip Bilić, Leksikografski zavod *Miroslav Krleža*, Zagreb 2014., 1054 str.

U izdanju Leksikografskog zavoda *Miroslav Krleža* nedavno je objavljen jednosveščani *Likovni leksikon* koji obuhvaća 9300 natuknica s 85 000 redaka leksikografskoga teksta, više od 3000 ilustracija umjetničkih djela u boji te oko 150 crteža i tabela. Konceptijom uvelike slijedi starija izdanja Leksikografskoga zavoda *Miroslav Krleža* koja obrađuju tematiku likovnih umjetnosti, *Enciklopediju likovnih umjetnosti* (1959.–1966.) i *Enciklopediju hrvatskih umjetnosti* (1995.–1996.), ali donosi i bitne novine i pomake u leksikografskoj obradi prvenstveno znanstvenoga područja povijesti umjetnosti, ali i arheologije i etnologije. *Leksikon* je nastao uslijed potrebe da se na jednom mjestu, na hrvatskom jeziku, objedine znanja o sveukupnom likovnom stvaralaštvu, u povijesnoj perspektivi od prapovijesti do suvremenosti, a u geografskoj s prostora cijeloga svijeta, te unutar njega pronade i definira mjesto hrvatske likovne baštine. Jedna od temeljnih zamisli izrade *Leksikona* sabiranje je i obrada bogatog terminološkog tezaurusa istraživačkog područja likovnih umjetnosti koje do danas i u sustavnom obliku ne postoji unutar hrvatske leksikografije. Pritom je za strane riječi redovito navedena etimologija, oznaka polazišnog jezika i značenja u tom jeziku. Kako u predgovoru izdanja ističe glavni urednik Josip Bilić, obradbom likovnih etimona *Leksikon* dobiva posebnu važnost u proučavanju likovne kulture, a opsežnošću strukovnog nazivlja pridonosi standardizaciji hrvatskoga jezika.

Zamjetno je da se unutar *Leksikona* u predstavljanju geografski i kronološki vrlo udaljenih likovnih kultura nastojala postići izbalansiranost, prvenstveno odabirom tema prepoznatih u domaćoj i stranoj leksikografskoj literaturi, kao i ravnomjernom zastupljenošću različiti-

tih rodova likovnih umjetnosti (urbanizma, arhitekture, slikarstva, kiparstva), primijenjenih te scenskih umjetnosti (film, kazalište) unutar kojih likovna sastavnica čini neizostavan dio. Pored dobro poznatih tema, lokaliteta, ikonografskih motiva, osoba i brojnih termina, bitno sadržajno osvježeno i modernost donose tekstovi posvećeni suvremenim likovnim pojavama kao što su primjerice performans, konceptualna umjetnost, strip, animirani film, biografije poznatih modnih kreatora čija ostvarenja prelaze granice tekstilnog obrta te biografije umjetnika mlađe generacije, od kojih je jedan dio po prvi put obrađen u nekom leksikografskom izdanju. Tako su, primjerice, u *Leksikonu* svoje mjesto našli najveći majstori talijanske renesanse, nizozemskog baroka i francuskog impresionizma, drvorezbar Andrija Buvina koji je izradio romaničke vratnice splitske katedrale, dubrovački renesansni slikari, ali i meksička slikarica Frida Kahlo koja, nadahnuta pučkom umjetnošću, žarkim koloritom slika svijet osobnih preokupacija, talijanski crtač stripova Hugo Pratt koji kreira seriju stripova egzistencijalističkog duha i fatalističkog ugođaja o romantičnom pustolovu Cortu Malteseu, japanska modna kreatorica Rei Kawakubo sklona minimalizmu u odijevanju, crnim kombinacijama i asimetričnim krojevima, hrvatski slikar Davor Vrankić koji na crno-bijelim crtežima prepletima tankih linija predočuje maštovite figurativne i oniričke prizore te svjetski renomirani hrvatski crtač stripova i ilustrator Igor Kordej.

Sudeći prema popisu urednika struka i suradnika u izradi *Leksikona* umijeće leksikografskog sažimanja iskazalo je sedamdesetak renomiranih znanstvenika kao i onih mlađe generacije s područja leksikografije, povijesti umjetnosti, kulturne povijesti, etnografije, arheologije, muzeologije i zaštite spomenika. Natuknice su pisane u vrlo sažetoj formi; prednost je dana množini i raznolikosti pojava unutar izuzetno bogatog konteksta likovnih umjetnosti pa je velika pozornost posvećena ilustracijama kao dodatnom informativnom elementu. Sva je građa obrađena unutar nekoliko temeljnih tipova leksikografskih natuknica, u sintetskim, preglednim, biografskim i strukovno-terminološkim člancima. U sintetskim natuknicama donijeti su sažetci o pojedinim stilovima i stilskim razdobljima kao i pregled umjetnosti drevnih i nestalih kultura. Tako je, primjerice, u natuknici o egipatskoj umjetnosti, koja opseže tek 75 leksikografskih redaka, pomnim odabirom kronoloških odrednica, ključnih graditeljskih i spomeničkih cjelina, isticanjem umjetničkih doticaja i stilskih osobina pojedinih faza razvoja egipatske umjetnosti, sažet razvoj od nekoliko tisućljeća. Tekst dopunjuju ilustracije u boji, od kojih i freske iz Grobnice ljepote kraljice Nefertari u Tebi te piktoral s krilatim skarabejem i okom Horusa iz Tuntankamonove grobnice u Tebi. Uočljiva je pomna leksikografska jezična doradenost, upotreba stručne terminologije i odabir varijanti stranog nazivlja (tamo gdje ne postoji uvriježena varijanta na hrvatskom jeziku) koje su u optjecaju u svjetskoj znanstvenoj literaturi. U drugom tipu natuknica, u preglednim člancima, predstavljen je razvoj u različitim povijesnim i civilizacijskim kontekstima pojedinih likovnih motiva te predstavljeno kako pojedini dijelovi tvore složenu cjelinu. Tako u natuknici *mrtva priroda*, nakon definicije pojma slijedi sažeti povijesni pregled pojavljivanja toga motiva u povijesti umjetnosti, počevši od njegove pojave u antici, preko renesanse do nizozemskog, francuskog, španjolskog i talijanskog baroka gdje se afirmira kao samostalan motiv, sve do umjetnosti 20. stoljeća. Sastavna komponenta natuknice je i popis hrvatskih umjetnika u čijim se djelima pojavljuje motiv mrtve prirode, kao i niz uputnica koje ukazuju na njegove različite varijante (*vanitas*, *ontbijtje*, *bodegón* i dr.). U biografskim člancima obrađen je niz stranih i domaćih umjetnika, povjesničara umjetnosti i likovnih kritičara, među kojima je i niz osoba ključnih za razvoj povijesti umjetnosti kao znanstvene discipline (J. J. Winckelmann, J. Burckhardt, H. Wölfflin, A. Warburg). U posljednjem tipu natuknica, strukovno-terminološkim člancima, predstavljeno je mnogobrojno likovno strukovno nazivlje, zemljopisno-spomenički lokaliteti, ustanove i umjetničke skupine kao i pojedinačni spomenici. U pregršti brojnih manje poznatih termina nalazi se, primjerice, *bureau plat*, vrsta pisaćega stola s ladicama iz doba Luja XIV., *caput mortuum*, vrsta pigmenta tj. željezni oksid ljubičasto-crvene boje i *carillon*, sustav zvo-

na različite veličine i visine tona na kojima se proizvodi glazba udarcima batića, svojstven novovjekovnoj nizozemskoj i francuskoj kulturi.

Hrvatska komponenta zastupljena je u svim segmentima *Leksikona*, bilo da su obrađene pojedine osobe, lokaliteti, pojave i umjetnine s područja Hrvatske, bilo da su u pojedinim preglednim člancima usporedo sa stranim primjerima donijeti i oni s prostora hrvatskih zemalja i različitih povijesnih razdoblja.

Kao što je već spomenuto, pored tekstualnog, važan segment *Leksikona* predstavljaju brojne ilustracije, crteži i tabele, pomno izbalansirane unutar modernoga prijeloma, koje izdanje čine dodatno informativnim te vizualno privlačnim. Temeljnomoj korpusu izdanja s abecednim popisom natuknica prethodi popis kratica i simbola, popis autora fotografija te popis svjetski poznatih muzeja, galerija i knjižnica koji čuvaju u *Leksikonu* sabranu bogatu likovnu baštinu.

Možemo zaključiti kako *Likovni leksikon* predstavlja vrijedno leksikografsko i znanstveno izdanje koje će u mnogome dopuniti dosadašnje praznine, nepoznanice i nesporazume vezane uz pojedine probleme unutar likovne umjetnosti. Pritom treba reći da je *Leksikon* odlično strukturiran, sadrži niz tema koje su dosada bile zapostavljene, razumljivo je pisan i to od strane ponajboljih stručnjaka, probija okvire uobičajene za starije leksikone koji su obrađivali sličnu tematiku te je zbog toga pristupačan ne samo stručnjacima nego i znanstvenicima iz drugih područja, ali i široj čitalačkoj publici.

Meri Kunčić

Simon Sebag Montefiore, *Jeruzalem. Biografija*, Profil Knjiga, Zagreb 2014., 638 str.

Nova Profilova knjiga *Jeruzalem* djelo je britanskog novinara i povjesničara Simona Sebag Montefiorea. Očito je da ovo djelo donosi pregled povijesti jednog od najfascinantnijih gradova današnjice, Jeruzalema, što sugerira i podnaslov *Biografija*. Osim što sama tema zaokuplja pažnju i znatizelju većine povjesničara, autora je zasigurno dodatno motivirala i osobna povezanost s ovim svetim gradom, naime njegova židovska kulturna pozadina kao i porijeklo jednog ogranka obitelji iz Jeruzalema. Autor nas vodi kroz priču o Jeruzalemu i svim akterima koji su prodefilirali njegovom bogatom poviješću, ali se također, neizbježno, dotiče ovog velebnog grada kao političkog i vjerskog simbola. Upravo ta dva aspekta čine ovaj grad moćnim i utjecajnim, "svetim" i željenim. Ponajviše se to odnosi na vjerski element, izvor možda svega jeruzalemskog bogatstva, važnosti i onoga što ga čini jednom od ključnih točaka povijesti. Naime, tri velike svjetske religije, židovstvo, kršćanstvo i islam, veliki dio svoje "svetosti" i povijesti, ali i budućeg spasenja, vezuju uz ovaj grad. I ono što se na prvi pogled može činiti kao blagostanje, u istom trenu se ogleda i kao neka vrsta "prokletstva." Upravo ta silna "ljubav," "tolerancija" i "prihvatanje" koje propagiraju sve tri velike religije, u povijesti ovoga svetog grada, djeluju kao mrtvo slovo na papiru. Nepristranom promatraču izvana moglo bi se činiti da takva povijesna i vjerska pozadina može rezultirati samo prosperitetom i napretkom, ali upravo suprotno. Baš ta želja za posjedovanjem i vlasništvom nad ovim gradom koji isijava ogromnu količinu simbolizma za tolike mase ljudi diljem svijeta učinili su Jeruzalem i njegovu okolicu zgarištem povijesti, prostorom neprekidne lančane reakcije da ga se osvoji i pridobije, a time i kontrolu nad političkim i vjerskim simbolom kakav je Jeruzalem.

Sama knjiga podijeljena je u devet dijelova i obuhvaća vremensko razdoblje od početaka židovske države pa sve do modernog doba. Cjeline se kreću kronološki i prolaze kroz ogromnu faktografsku prošlost Jeruzalema, popraćenu njegovim znamenitim vladarima i gospodarima, mnoštvom događaja i osoba koje utječu na tijek lokalne i svjetske povijesti. Na početku stoje poglavlja *Judaizam* (37-153), *Poganstvo* (155-168), *Kršćanstvo* (169-194) i *Islam* (195-230) te vremenski obuhvaćaju razdoblje od samih početaka Izraelske države pa sve do